

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 59., BR. 5., 161. – 200., ZAGREB, prosinac 2012.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

BIVŠE VIJEĆE ZA NORMU HRVATSKOGA STANDARDNOG JEZIKA

Radoslav Katičić

U ovom se članku opisuje nedavno ukinuto Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, prikazuje njegov rad, daje slika o njegovu značenju za hrvatski jezik i komentira njegovo ukidanje odlukom nadležnoga ministra.

Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika bilo je legitimirano stručno tijelo pri Vladi Republike Hrvatske, pri njezinu Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa. Osnovao ga je 14. travnja 2005. ministar Dragan Primorac i dao mu zadatak da skrbi o hrvatskome standardnom jeziku. Aktom o osnivanju Vijeću se izričito stavlja u zadatak:

- voditi sustavnu stručnu skrb o hrvatskome standardnom jeziku
- raspravljati o aktualnim nedoumicama i otvorenim pitanjima hrvatskoga standardnog jezika
- upozoravati na primjere nepoštivanja ustavne odredbe o hrvatskome kao službenome jeziku
- promicati kulturu hrvatskoga standardnog jezika u pisanoj i govornoj komunikaciji
- voditi skrb o mjestu i ulozi hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na proces integracije Republike Hrvatske u Europsku Uniju

- donijeti rješenja s daljnjim normiranjem hrvatskoga standardnog jezika
- pratiti jezičnu problematiku i utvrditi načela u pravopisnoj normi.

Vijeće je bilo sastavljeno od predstavnika svih ustanova vrhunski relevantnih za rad s hrvatskim standardnim jezikom u Republici Hrvatskoj. Bili su izabrani u svojim ustanovama i na temelju toga izbora ministar Primorac ih je imenovao za članove Vijeća. To su bili, svi izabrani u svojim ustanovama:

- Akademik Mislav Ježić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- Prof. dr. sc. Ivo Pranjković, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Prof. dr. sc. Dunja Pavličević-Franić, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Mirko Peti, Matica hrvatska, Zagreb
- Prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku
- Dr. sc. Dunja Brozović Rončević, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Prof. dr. sc. Marija Turk, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
- Prof. dr. sc. Branka Tafra, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
- Prof. Tomislav Ladan, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb. Poslije njegove smrti godine 2008. u Zavodu je na njegovo mjesto izabran vanjski suradnik prof. dr. sc. Marko Samardžija.
- Prof. dr. sc. Mile Mamić, Odjel za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru
- Prof. dr. sc. Ivan Zoričić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Puli
- Prof. dr. sc. Joško Božanić, Odjel za humanističke znanosti Sveučilišta u Splitu

Sve njih, izabrane kao predstavnike svojih institucija, imenovao je ministar za članove Vijeća. Jedino je po svojem izboru imenovao za člana Vijeća potpisnika ovih redaka i povjerio mu da ga kao imenovani predsjednik vodi. Kao njegova zamjenika imenovao je, također po svojem izboru, iz redova članova Vijeća akademika Mislava Ježića. Uz pristanak Ministarstva oslonjena je logistika Vijeća na Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu.

Na dan 8. svibnja 2012. ministar Znanosti, obrazovanja i sporta Željko Jovanović donio je odluku o ukidanju Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. U službenom tekstu odluke nema obrazloženja. U medijima se moglo pročitati da ministar smatra kako se normom hrvatskoga standardnog jezika trebaju baviti institucije kojima je to zadatak. To obrazloženje zanemaruje činjenicu da su upravo te institucije preko svojih izabranih i njima odgovornih predstavnika bile prisutne u Vijeću i upravo djelujući u njem bile koordinirane. Teško je dakle pretpostaviti da ono izriče pravu motivaciju za ukidanje Vijeća.

Vijeće se u svojem radu nije pragmatički ograničilo na aktualne normativne prijepore, od kojih su javnost najviše zaokupljali pravopisni, nego je zaključke koje će donositi kušalo utemeljiti na razumijevanju položaja hrvatskoga književnog jezika u hrvatskoj jezičnoj zajednici i njezinu odnosu prema njemu.

Tu se kao prvo postavlja pitanje je li hrvatski jezik doista do kraja standardiziran i nije li Vijeću zadatak da dovršava njegovu standardizaciju koja je ostala nedovršena. Tim se pitanjem Vijeće kao posebnom točkom dnevnoga reda nije bavilo jer je polazilo od toga kako se samo po sebi razumije da je hrvatski jezik standardiziran. Da nije, ne bi zapravo moglo biti ni Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, kako ga je službeno nazvao njegov osnivač, nego samo za njegovu standardizaciju. Ipak, treba razmišljati i o tome jer je u našoj jezičnoj zajednici, u jednom dijelu njezinih pripadnika, prisutno mišljenje, ili još prije osjećaj, da hrvatski jezik i nije standardiziran, nego da to treba tek učiniti.

Tako sam poslije jednoga predavanja u Akademiji u kojem sam vrlo odlučno rekao da hrvatski jezik jest standardiziran, i to uspješno, doživio da je jedna kolegica iz slušateljstva poslije toga predavanja u osobnom i nevezanom razgovoru sa mnom jednako odlučno zastupala mišljenje da nije standardiziran, i kad ja nisam popuštao, pozvala se je na to da sam ja u svojem predavanju rabio riječ *obvezatno*, a drugi predavač, također akademik, riječ *obavezno*. Pa kad dva akademika govore jedan ovako, a drugi onako, kako onda hrvatski jezik može biti standardiziran?! Rekao sam da ću ja uvijek rabiti samo riječ *obvezatno* jer je ona moj izraz i jer mislim da je bolja, ali nikada ne ću izvaditi crvenu olovku da drugom ispravim *obavezno* u *obvezatno* jer je i to u okviru hrvatskoga jezičnog standarda. A standardiziranost ne znači da nema nikakva izbora, ako samo ostaje u okvirima standarda. U svim je standardnim jezicima tako, ali čini se da je nekima u našoj jezičnoj zajednici psihički potrebno vjerovati kako hrvatski jezik nije standardiziran.

Već je s toga razloga potrebno razmatrati i to pitanje. A meni se to pokazuje potrebnim i stoga što je jedan američki kolega ustvrdio da je činjenica što je osnovano Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika već samo po sebi nepobitan dokaz da hrvatski jezik nije standardiziran. To je, dakako, bezdan nesporazum, svojevrsna potvrda one narodne izreke da *sit gladnu ne vjeruje*. Veliki jezici, već dugo standardizirani, koji su razvili bogatu i raznovrsnu porabu na svim područjima o kojima se danas u našoj civilizaciji govori, jezici kakav je upravo engleski, rješavaju pitanja što se zbog uvijek sve novih zadataka koji se pred njih postavljaju i njima javljaju lako i usput, u hodu, kako se kaže, i nema za njih mnogo razloga izričito se baviti time. Hrvatski jezik nije u takvu položaju, kao i drugi jezici koji su kraće nego francuski ili engleski standardni, koji do sada nisu razvili tako raznovrsnu i raznoliku porabu, koji se moraju u kratko vrijeme uvesti na područja na kojima prije nisu bili primjenjivani, a izraz su na tim područjima do tada oblikovali samo drugi jezici, takvi jezici, pa među njima čak i njemački, moraju voditi svjesnu brigu i izričito raspravljati o prilagođivanju svojih jezičnih standarda tim potrebama.

Zbog toga je potrebno brinuti se sustavno o normi hrvatskoga književnog jezika i raspravljati izričito o njoj i bez obzira na one, zapravo sasvim suvišne i svojim predmetom beznačajne prijepore koji su u nas nastali i ugrizli se duboko u tkivo jezične svijesti oko rješenja nekih zapravo slabo važnih pravopisnih pitanja koja su

kako je tekla novija jezična povijest dobili veliko simbolično značenje, pa sada oko njih nije moguće postići suglasje kulturne javnosti i jezične politike.

Vijeće, ako je htjelo raditi na visini svojega zadatka, nije se smjelo od početka sasvim usredotočiti na to i na to ograničiti svoj vidokrug. Moralo je zahvatiti u svu širinu problematike hrvatskoga književnog jezika i posebno njegova standardiziranog oblika i njegova zbiljskog položaja u hrvatskoj jezičnoj zajednici. Vijeće je stoga upravo tako i pristupilo svojem radu.

Na prvoj sjednici (13. svibnja 2005.) ustvrdilo je da započinje posao od bitne važnosti za narodnu kulturu i za sav narodni život. Ustvrdilo je nadalje da hrvatski jezik ima svoju standardnu normu, pa standardizacija jezika nije i ne može biti zadatak Vijeća. Ipak, dva su razloga da se Vijeće bavi normom hrvatskoga standardnog jezika. Najprije tu valja spomenuti da je u naravi svakoga standardnog jezika da se stalno mora prilagođivati sve novim situacijama i razvijati se kako bi bio dorastao sve novim zadacima što mu se postavljaju u njima, a da se pri tome ne razgradi njegova standardnost. Tako se otvaraju sve nova pitanja i nastaju nedoumice oko njih, pa ima posla za stručno tijelo koje to prati i s pogledom na cjelinu prosuđuje i usmjerava. Taj je razlog za postojanje Vijeća univerzalan. Vrijedi u većoj ili manjoj mjeri za sve standardne jezike.

Drugi je razlog taj što je, koliko god imamo valjano izgrađen i dobro razvijen jezični standard, odnos hrvatske jezične zajednice prema njemu duboko poremećen. Nedostaje joj uravnotežene jezične svijesti i samosvijesti. Posljedica je to puta kojim je prošla hrvatska jezična standardizacija te ideologijskih zasada u znaku kojih je ostvarena. Bit će da upravo odatle dolazi to što, premda nema znatnijih otvorenih pitanja oko hrvatskoga jezičnog standarda, oko njega ipak nastaju prijepori, pa se od njih uznemiruje i javnost. Taj pak razlog proizlazi iz osobitih hrvatskih jezičnih prilika. Vijeću se stoga postavljao zadatak da sve to pažljivo razmotri i temeljito raspravi, te potakne razjašnjavanje tih odnosa i uravnoteživanje shvaćanja o svojem standardnom jeziku u našoj kulturnoj javnosti.

Na daljnjim je sjednicama Vijeće došlo do zaključka da je mnogim pripadnicima hrvatske jezične zajednice teško hrvatski standardni jezik doista i potpuno prihvatiti kao svoj. Ili ga sumnjiče kao tuđ, srpski, i traže pravi hrvatski standardni jezik, za koji osjećaju da im je uskraćen i od njih prikrivan, ili ga doživljuju kao zator svoje zavičajne jezične izražajnosti ili opet smatraju, izricali to ili ne, da se standardni jezik u Hrvatskoj treba posve uklopiti u krug šire južnoslavenske standardnojezične komunikacije i tu se što manje isticati svojom vlastitosti, pa tako i ne treba svoje standardnosti. I oni hrvatski standardni jezik kakav je u Hrvata izrastao i kakav funkcionira ne prihvaćaju doista kao svoj.

Sve to dolazi od puta kojim je prošla hrvatska jezična standardizacija. Taj nije bio povučen ravno, u mnogome je tekao kolebljivo. Nije bilo društvenih snaga da odlučno ponesu dostignuta rješenja. Potpun i konačan proboj ostvario je tek narodni preporod.

Nadovezujući se na nj, zagrebačka je filološka škola oblikovala standardnu normu, ne gubeći iz vida bitne pretpostavke i obilježja prijedena puta: književnojezičnu konvergenciju u uvjetima trodijalekatske raznolikosti i prevlast štokavske sastavnice u njoj, ne same po sebi, nego tek u toj dinamičkoj cjelini, prevlast proizašla iz unutrašnje logike njezinih silnica.

Takav je standard ostajao otvoren prema dijalektima i, dakako, utemeljen u pisanoj književnosti, a ta je u nas uvijek u velikoj mjeri uključivala i usmenu, „narodnu“, kako se uobičajilo zvati ju, ali joj ta nikada nije bila vrhovni kriterij, nego je to bio i ostao upravo pisani uzus.

No zagrebačka filološka škola nije dovršila standardizaciju. I opet nisu dočekle društvene snage. Tu je zadaću samouvjerenom bezobzirno, ali i funkcionalno uspješno izvršila škola hrvatskih vukovaca. A njezini su nazori i načela bili bitno drukčiji, nadmoćni i po tome što su bili u skladu s pogledima koji su tada potpuno prevladavali u europskom jezikoslovlju, pogledima mladogramatičara, a upravo ta ih je škola uvela i u nas. Po njima je samo organski narodni govor doista jezik. Sve književno je umjetno i stoga neautentično. Nije pravi jezik.

Tako je za vukovce hrvatski standardni jezik tek novoštokavski ijekavski dijalekt, stiliziran kao književni jezik. Uistinu je to, međutim, – baš obratno – hrvatski književni jezik, potekao iz trodijalekatske dinamike, koji izvire iz djela pisaca poput Kačića, Reljkovića i bosanskih franjevac a i po tome je nedvojbeno hrvatski, napokon standardiziran u novoštokavskoj ijekavskoj stilizaciji. Što je bio, to je taj jezik i ostao, ali su prevladavajuća shvaćanja hrvatskih vukovaca, koji ga nisu gledali u tom sklopu, nužno poremetila odnos hrvatske jezične zajednice prema njemu. To je drastično pojačano shvaćanjem, prisutnim u ostacima još i danas, i to ne samo u Srbiji, da je svaka štokavština, a pogotovu novoštokavština, upravo srpski jezik, i samo to.

Pogledi škole hrvatskih vukovaca nepovoljno su se odrazili i na njihov stav prema izgradnji civilizacijskoga rječnika, bitnoj sastavnici svakoga standardnog jezika. Odbacivali su izgradnju koja je u hrvatskom književnom jeziku tekla još od srednjega vijeka, obogatila se i ojačala za renesanse, baroka i prosvjetiteljstva i onda silno intenzivirala u devetnaestom stoljeću. Odnosili su se prema svemu tomu odbojno, mjerili neprimjerenim mjerilima.

Pokušaj da se zaustavi izgradnja hrvatskoga civilizacijskog rječnika s pripadnom frazeologijom i tako ostavi slobodan prostor za neki drukčiji civilizacijski rječnik ostao je, sve u svemu, bezuspješan. Hrvatska standardnojezična praksa tu se pokazala nadmoćnom dogmatizmu škole hrvatskih vukovaca. Tako je bilo uvelike i s književnojezičnom stilistikom. Ali je došlo do pogubnoga rascjepa između hrvatske književnosti i normativne filologije. Taj se rascjep počeo zatvarati tek od šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, ali mu se posljedice osjećaju još i danas, osobito u nastavi hrvatskoga jezika. Sve to ozbiljno remeti odnos hrvatske jezične zajednice prema standardnomu jeziku.

Pomoći se tu može samo ako se u kulturnoj, znanstvenoj i prosvjetnoj javnosti to napokon obznani, objasni i postavi na pravo mjesto tako da se ne može prećuti. To pak, naravno, ne znači pomak prema obnovi norme zagrebačke škole jer to niti je lako izvedivo niti je potrebno, nego znači samo to da se naša jezična norma, takva kakva jest, tamo gdje se pod utjecajem vukovaca pregrubo zatvara prema neštokavskim dijalektima ili prema hrvatskoj književnosti prestane primjenjivati i na odgovarajući način promijeni. To traži energičan duhovni zaokret u odnosu prema normi, a ne zaokret u samoj normi, zaokret u prosvjetnoj politici i osobito u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti, sada kao nerazdvojne i skladne cjeline. Lakšega puta nema.

Vijeće se nadalje bavilo raznolikošću hrvatskoga jezika, njegovom tronarječnosti. Standardni lik hrvatskoga jezika nadsvođuje tri hrvatska narječja. On je velika i neprocjenjivo vrijedna stečevina. Stvorena je mučno i teško. A tek ona nam omogućuje da se o svemu sporazumijevamo glatko i bez ikakva trenja, da jedan savršeno razumije što mu govori drugi, pa bilo odakle s hrvatskoga prostora potjecali. To je za sve nas bitno važno. Stoga taj standardni jezik valja pomno učiti i brižljivo njegovati. Učiti ga moramo svi. Nije jednak nikojemu govoru ikojega narječja, nitko ga nije naučio od majke. Ali koliko god valja biti svjestan njegove velike vrijednosti, posve je neprimjereno u „dijalektu“ gledati nekakav loš, pokvaren i bezvrijedan jezik. Jezik koji je najbolje odbaciti, a u svakom slučaju nešto drugorazredno, nešto bez punoga dostojanstva. Treba reći glasno da to nije tako, glasno da se ne može prećuti. Naprotiv, bez svojih narječja u živu govoru i u književnosti hrvatski jezik gubi mnogo od svoje vrijednosti. Gube svi, a ne samo oni kojima je potisnuto narječje pravi materinski jezik. Stoga svi imaju dobra razloga da se odlučno usprotive takvu shvaćanju. To treba biti jedan od nosivih stupova naše jezične naobrazbe i svake nastave hrvatskoga jezika.

U svojem standardnome liku hrvatski jezik baštini bogatstvo izražajnih mogućnosti svih triju svojih narječja, a od kada je stiliziran novoštokavski valja da u takvoj stilizaciji zrcali sve to bogatstvo. Tomu su pak hrvatska leksikografija, gramatika i pravopis u većini filoloških škola redovito i težili.

Tri narječja tri su lica hrvatskoga jezika. Svako je od njih jezik. Svako je od njih hrvatski jezik. A taj je opet s ta tri svoja lica u svojoj unutrašnjoj dinamici jedan i nedjeljiv, kako je rekao jedan suvremeni gradišćanski hrvatski pjesnik.

Vijeće je priopćenja o svojem radu i zapisnike sa sjednica objavljivalo na mrežnim stranicama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Rad mu je tako bio potpuno javan. No dnevni tisak nije to pratio s razumijevanjem. Tako se u utjecajnim novinama moglo pročitati kako je Vijeće došlo do zključka da su „Hrvati poremećeni“ i da se bavi time da objavljuje kako su hrvatska narječja čakavsko, kajkavsko i štokavsko, što i svi osnovnoškolci znaju. Pokazivalo se jasno: netko vrlo utjecajan koji je nadzirao medije bio je Vijeću potpuno nesklon.

Standardni jezik, svaki, određen je putem kojim je nastajao, obilježen time kako se je izgrađivao. I tu su shvaćanja hrvatskih vukovaca djelovala nepovoljno za slobodan

i pun razvoj hrvatskoga standardnog jezika. U duhu intolerantnoga dijalektalnog purizma, orijentiranog prema istočnim novoštokavskim govorima, hrvatski su se izrazi neprimjereno obilježavali kao provincijalni, zastarjeli, knjiški i neopravdano se tražilo da se izbjegavaju i potiskuju u porabi. Tu je potreban odlučan zaokret.

Ako koji izraz jest starinski, to ne znači i da je zastario, kako se u nas sve do danas uči, i da ga zato treba izbjegavati. Naprotiv, valja ga rabiti, ali, dakako, kao ono što jest, kao starinski, tamo gdje je to umjesno i daje izrazu poželjnu boju i ugođaj. I valja njegovati osjetljivost za to kada je takva poraba umjesna i poželjna, a kada nije. Tek to je prava jezična naobrazba. I u tome nam je težiti izvrsnosti i širiti ju među izobraženima, koliko je to samo moguće. Tek tada će hrvatski jezik u standardnoj stilizaciji pokazati svoje pravo lice. I hrvatska se jezična zajednica više ne će tuđiti od njega.

Vijeće je zatim, ne osvrćući se na pritisak medija i onih koji su stajali iza njih, pristupilo razmatranju pravopisnih pitanja. Prvo je pomno razmotrilo odnos morfološkog pravopisnog načela, u nas krivo nazvanog „korijenskim“, i fonološkoga, u nas krivo nazvanoga „fonetskim“. A onda je došlo do zaključka: Kako je u hrvatskome pravopisu od zadnjega desetljeća 19. stoljeća ne posve dosljedno, ali čvrsto primijenjeno fonološko načelo, a ono se u hrvatskom pravopisu može provoditi dosljednije od morfološkoga, nema baš nikakva razumna razloga danas dirati u tu tradiciju.

Tek nakon toga načelnog zaključka Vijeće je pristupilo razmatranju pojedinih pravopisnih pitanja koja su danas u javnosti prijeporna. Prvo je razmotrilo pitanje dentala pred afrikatama. Suprotstavljenost morfološkoga pravopisnog načela fonološkomu i razloge sklonosti prema jednomu ili drugomu od njih izazivaju i zaoštavaju nespornosti oko pisanja dentalnih okluziva pred afrikatama. Prema fonološkome pravopisu kakav je u nas od šestojanuarske diktature s prekidima bio na snazi, piše se množina od riječi kao *patak*, *predak*, *hitac*, *mladac* tako da se dentalni okluziv i afrikata, koji su se sad našli jedno pored drugoga, označuju samim slovom za afrikatu: *paci*, *preci*, *hici*, *mlaci*. Vokativ jednine tih imenica piše se po tom propisu *pače*, *preče*, *hiče*, *mlače*. Dativ pak i lokativ od *bitka* piše se *bici*. Drugi se takvi primjeri javljaju u tvorbi riječi. Tako se deminutiv na *-ce* od *korito* piše *korice*.

Na takav smo se pravopisni propis više manje naviknuli, to smo učili i mnogi su to dobro naučili. Ipak se protiv takva pisanja javlja i spontan otpor. Čak među bolje pismenima bilo je onih koji su mislili da takve oblike treba pisati s dentalnim okluzivom. A nije malo ni onih koji su se, premda su to dobro naučili, morali svladavati da pišu po tome propisu. Osobito je nelagodno pisati i čitati *u bici kod Siska 1593*.

Mislilo se, dakako, da je to pisanje u skladu s fonološkim načelom, da ga ono upravo zahtijeva, jer se ti oblici, kako se piscima pravopisâ činilo, tako i izgovaraju. Eksperimentalno je fonetsko istraživanje, međutim, pokazalo egzaktnim mjerenjem da se tu ne izgovara obična afrikata, nego nešto produljena. Ono što se po tome

pravopisu pisalo *dodaci* ne izgovara se jednako kao *junaci*. Po fonološkome načelu trebalo bi tu pisati *dodacci*. No udvajanje suglasnika kako bi se označilo da su produljeni nije uobičajeno u hrvatskoj grafiji. Primjerenije je onda pisati *dotatci*, to više što afrikata *c* i nije drugo nego sliveno *ts*, što je također eksperimentalno dokazano, pa je *tc* upravo produljeno *c*. Kod imenica na *-dak* i *-dac* primjereno je pak u pisanju (ne u izgovoru) odustati od jednačenja po zvučnosti i pisati *-dci* isto onako kako se od toga jednačenja odustaje kada se piše *predsjednik*. Od toga je zapisani lik razgovjetniji.

Posebno je važno tu istaknuti da pisanje *patci*, *predci*, *hitci*, *mladci* i u vokativu jednine *patče*, *predče*, *hitče*, *mladče* nije morfofonološko, nego tek dosljednije fonološko pisanje. Propis o pisanju samom afrikatom proizlazi iz površne fonološke interpretacije zbiljskoga izgovora i isto tako površne interpretacije spontanoga shvaćanja toga izgovora samih govornika. Takva promjena pravopisnoga propisa nije, naravno, prijelaz na morfofonološko pravopisno načelo. Nema tu baš nikakva razloga da se pri tome uzbune oni koji se, iz razumljivih razloga, groze od „korienskoga pisanja“.

Takvim se propisom i povećava transparentnost zapisanih oblika. Po starome se propisu ne razlikuje *mladci* od *mlateci*, *letci* od *ledci*, *zalistci* od *zalisci*, što je i opet množina i od *zalisak* (anatomski naziv) i od *zalizak* (frizerski naziv), pa je tako i samo dvoznačno. A ako se množina od *listak* piše *lisci*, ne razlikuje se od množine imenice *lisac*. Takvih je primjera, naravno, mnogo više.

Očit je dakle dobitak od promjene kojom se propisuje pisanje što zadržava dentalni okluziv pred afrikatom. Dobitak je to i za dosljednost primjene fonološkoga pravopisnog načela i za transparentnost slike zapisanih riječi. Po tome je to izrazito poboljšanje pravopisne norme. Ono se pak plaća naporom koji je potreban za odvikavanje od staroga i privikavanje na novo i zabunama koje to može kratkoročno izazivati. Uostalom, i na pisanje bez dentala pred afrikatom trebalo se prije kroz dulje vremena navikavati. No ono novo na koje se tu treba privikavati u skladu je s intuitivnim shvaćanjem glasovnoga lika tih riječi i njihovih oblika kakvo je u mnogih, ako već ne i svih govornika. Tu je dobitak znatno veći od cijene koja se plaća za nj. A to što se takvim pisanjem izlazi iz okvira novosadskoga pravopisa, iako samo po sebi nije dobitak, samo po sebi nije niti gubitak. Tko možda ipak tako misli, morao bi to hrvatskoj jezičnoj zajednici i obrazložiti. Nema dakle valjana razloga da se takvo pravopisno rješenje odbija. Oko toga je Vijeće postiglo konsenzus. Razlika je u mišljenju bilo i samo oko detalja primjene.

Manje se je Vijeće približilo konsenzusu raspravljajući o tome treba li pisati sastavljeno *neću* itd. ili rastavljeno *ne ću* itd. To je pitanje, kako svi znamo, u javnosti podizalo burne valove. Kao predsjednik Vijeća argumentirao sam na njegovoj sjednici o tome rekao ovako: „Radi se o slijedu dviju riječi, proklitike i enklitike, niječnice ne i jednoga od enklitičkih glagolskih oblika *ću*, *ćeš* ... Taj sustav je dobro opisao već 1871. Veber u svojoj gramatici: u prezentu pomoćnog glagola *hotjeti* bira se između punih i pokraćenih oblika, a iza niječnice dolazi samo pokraćeni. To su

dvije riječi od kojih svaka za se može stajati i u drugim sintagmatskim postavama, tako: *To ne znam* i *Sad ću (ćeš ...) reći*. Takve se riječi kad stoje uzastopno u nas pišu odvojeno. Za razliku od nekih drugih jezika, npr. litavskoga, a i od nekoga starijega hrvatskog pisanja, to se pravilo u hrvatskom pravopisu protegnulo i na niječnicu: *ne vidim, ne znam*, a ne *nevidim, neznam*. Tako je doista dosljednije.

Kada iza proklitike dolazi enklitika, aktivira se naglasak enklitike, koji inače ostaje samo virtualan, i prebacuje se na proklitiku, pa takva naglasna cjelina ne ostaje bez naglasaka. Ako pri tome proklitika završava na samoglasnik, dobiva u takvu naglasnome sklopu dugi uzlazni naglasak: *ná me, pó te, ú se*. I s tako karakteristično promijenjenim naglaskom te se riječi pišu rastavljeno jer se i takve smatraju dvjema riječima, jednom iza druge. Po istom obrascu dobivamo *né ću, nê ćeš...* također kao dvije riječi, pisano rastavljeno. Kad bi se pisalo *neću, nećeš...*, valjalo bi pisati i *name, pote, use*. To bi pak, vjerojatno, malo tko htio. Jezične danosti tu su posve jasne, a isto je tako jasna i njihova interpretacija u pisanju. Sve je tu na svojem mjestu.

Nije dakle čudno što je Ivan Broz utemeljujući naš fonološki pravopis od samoga početka (1892.) propisivao rastavljeno pisanje. Nije, uostalom, drukčije pisao ni Vuk Stefanović Karadžić utemeljujući srpski standardni jezik i srpski fonološki pravopis. Takvo se pisanje u nas propisivalo i u daljnjim izdanjima Brozova, Broz-Boranićeva i Boranićeva Pravopisa. Tek 1929., u godini kada je proglašena šestojanuarska diktatura, Boranić je, pokoravajući se „pravopisnim uputstvima“ koja je u kolovozu te godine „ministar prosvete“ dekretirao za svu kraljevinu, u novom izdanju Pravopisa uveo sastavljeno pisanje. Ono je, naime, u međuvremenu bilo propisano i uobičajilo se u Beogradu i Srbiji (Belićev pravopis 1923.). Čim je ustrojavanjem Banovine Hrvatske popustio politički pritisak, Boranić je odmah, još 1940. ponovio svoje izdanje iz 1928. i tako vratio, a onda 1941. u novom izdanju iznova propisao rastavljeno pisanje. Za rata je ZAVNOH na zasjedanju u Topuskom izričito odobrio upravo taj Boranićev Pravopis i on je poslije rata ostao na snazi u cijeloj federalnoj republici Hrvatskoj. Tek 1960. novosadski je pravopis opet uveo sastavljeno pisanje.

Kao argument za sastavljeno pisanje navodi se tumačenje da je *né ću* itd. postalo stezanjem od *ne hoću* itd., pa ga zato valja i pisati sastavljeno: *néću*. Tako obrazloženo, sastavljeno bi pisanje bio historijski pravopis, a u našem se nikako ne primjenjuje takvo načelo. Za valjano rješenje po pravopisnim načelima kakva su naša posve je irelevantno je li *ne ću, ne ćeš* itd. stegnuto od *ne hoću, ne hoćeš* itd. ili je sastavljeno od *ne ću, ne ćeš* itd. Relevantno je samo to da se prepozna kao da je tako sastavljeno. Jer i *nisam, nemam* ne pišu se zajedno zato što su stegnuti od *ne jesam, ne imam*, nego zato što u standardnom jeziku ne postoje ono *ni-* i *-mam* u njima kao samostalne riječi, pa se ti izrazi ne mogu prepoznavati kao sastavljeni od dvije riječi.

Od 1960. naviknuli smo se na sastavljeno pisanje. Nasilja i pritiska kojim je to uvedeno mnogi se više ne sjećaju, nisu ga sami ni doživjeli. Nije lagodno kada se

mora odvikavati. Ali rastavljeno je pisanje daleko suvisliji i dosljedniji pravopis. Dobitak je tu osjetljivo veći od cijene koja se plaća za nj.

I opet valja reći da to što rastavljeno pisanje izlazi iz okvira novosadskoga pravopisa, kako god samo po sebi nije dobitak, nije samo po sebi niti gubitak. Tko misli da ipak jest, mora to razgovjetno obrazložiti hrvatskoj jezičnoj zajednici.

A inače nema valjanih razloga da hrvatski pravopis propisuje drugo nego rastavljeno pisanje niječnice i enklitčnih oblika glagola *htjeti* što stoji iza nje. Dakle: *ne ću, ne ćeš* ... itd. Takvo rješenje ne valja odbijati.

Oko toga obrazloženja pvela se živa rasprava u kojoj se pokazalo da nije moguće tu postići konsenzus. Neki su članovi osporavali valjanost jezikoslovnih razloga. Tada se pristupilo glasovanju i Vijeće je jasnom većinom poduprla predsjednikovo obrazloženje i zaključak da ne valja odbijati rastavljeno pisanje.

To je pitanje pobudilo veliku pozornost u medijima. Najutjecajniji su u skladu sa svojom uređivačkom politikom vrlo zauzeto branili sastavljeno pisanje, kakvo je uveo novosadski pravopis. Napadali su i pisca ovih redaka osobno. Išlo je to tako daleko da je novinarka Jutarnjeg lista napisala kako ja rastavljeno pisanje obrazlažem tradicijom. Za njom su se povelili novinari ostalih utjecajnijih dnevnih listova. A sve je bilo objavljeno na međumrežju, pa su pišući o tome mogli i bili dužni znati da argumentiram jezikoslovno. Tu se vidi kakav je bio stav onih utjecajnih koji kontroliraju tiražni dnevni tisak. Kolik je taj utjecaj pokazalo se i u tome što se je tadašnji premijer Ivo Sanader našao ponukanim javno reći da će on i dalje *neću* pisati sastavljeno.

Vijeće se dalje bavilo teškim pitanjem rastavljenoga i sastavljenog pisanja riječi općenito. I tu je predsjednik iznio argumentaciju i predložio zaključak: Rastavljeno i sastavljeno pisanje nije u nas bilo lako normirati. To pitanje, koje seže duboko i u sam opis jezika, nije do sada istraženo i promišljeno koliko treba. Mišljenje o tom može se izreći samo sa zadržkom. Ipak je, čini se, moguće srediti to područje.

Riječi se pišu odvojene jedna od druge razmacima. Od toga se polazi. Svaki slijed leksema, ako se po svojim gramatičkim obilježjima ikako može razumjeti kao valjano konstruiran, kad se napiše tako da se svaki od tih leksema uzima kao zasebna riječ i rastavi razmacima, nije krivo napisan. To je temeljno pravilo.

Time je riješen najveći dio slučajeva. Na primjer slijed *svijetlo plavo*, ako mu je značenje pobliža oznaka boje, tj. 'plavo koje je svijetlo', to je onda sintagma dviju riječi od kojih svaka ima svoje odvojivo značenje i svoj naglasak pa se piše rastavljeno. Ako se istim slijedom leksičkih jedinica označuje zasebna boja u spektru, onda to nisu dvije riječi jer u tom slijedu nema dvaju odvojivih značenja, a u izgovoru je samo jedan naglasak. To onda jest jedna riječ (složenica), pa se taj slijed leksema piše bez razmaka: *svjetloplavo*. Isto tako *tisuću tristo sedamdeset (i) sedam* jer tu svaki leksem ima svoje odvojivo značenje i svoj naglasak.

No kao uvjet da se leksemi odvajaju razmacima, što će reći da se shvaćaju kao riječi, postavljeno je to da se njihov slijed „ikako može razumjeti kao valjano konstruiran“. To znači da to razumijevanje može biti lakše ili teže, a i to da jednomu može biti lakše, drugomu teže. Odatle proizlazi najveća teškoća oko rastavljenoga i sastavljenog pisanja. K tomu dolazi i pojava prenesenoga značenja. Ono zadaje glavobolje i leksikografima jer je koji put teško odrediti radi li se samo o prenesenom značenju ili je od njega već postalo novo.

To se sve očituje osobito kad treba razlikovati prijedložne izraze, koji su dvije riječi, od složenih priloga, koji su jedna. Temeljan je tu značenjski kriterij. Ako prijedložni izraz ima drugo značenje nego slijed njegovih sastavnica, onda je to složeni prilog ili prijedlog i piše se kao jedna riječ (*doduše, ispod*).

To ne vrijedi za preneseno značenje jer ono nije drugo značenje. No i tu se javlja stupnjevanje. Kad kažemo *uoči blagdana*, onda je to preneseno značenje prijedložnoga izraza *u oči*. Također je preneseno značenje u *lagati komu u oči*, ali je tu po gramatičkoj funkciji posve isto kao *gledati komu u oči* tek što je značenje tu temeljno, a ne preneseno. No prvo je po gramatičkoj ulozi prilog s dopunom u genitivu, nitko pritom ne misli na ‘oči’, i stoga to valja pisati kao jednu riječ. Preneseno značenje tu je već etimologija. Drugo je samo preneseno značenje, a po gramatičkoj ulozi je posve isto kao *gledati komu u oči*, tek što je značenje sad temeljno, a ne preneseno. Nema nikakva razloga tu shvatiti *u oči* kao jednu riječ. Drugo je opet *bacati komu prašinu u oči*. Preneseno je tu značenje cijele izreke, a sintaktički sklop bez ikakvih osobitih obilježja, pa pogotovu nema razloga samo *u oči* pisati kao jednu riječ (*uoči*). Trebalo bi inače *bacatiprašinuuoči* pisati kao jednu riječ.

No nije to uvijek tako jasno. Nezaobilazan je kriterij i to koliko se prijedložni izraz ustalio u određenoj porabi. Tako se *usput* može razumjeti kao *uz put* u prenesenom značenju, ali se u tom značenju toliko ustalilo kao priložna oznaka da se s dobrim razlogom može smatrati složenim prilogom i pisati kao jedna riječ *usput*. Tu značenje i ne mora biti preneseno. Tako za razliku od *s obzirom na primjer*, gdje je jasno da se radi o prijedložnom izrazu, u *uzmimo na primjer* taj je prijedložni izraz, kojemu značenje tu nije preneseno, frazeološki tako čest i uhodan, a sintaktička mu je konstrukcija manje uobičajena, pa se lako može shvatiti kao složeni prilog ekvivalentan s *primjerice* i onda pisati kao jedna riječ. Za *otprilike* jako se uobičajilo sastavljeno pisanje. Tomu pridonosi to što riječ *prilika* tu dolazi u značenju kojega se mnogi teže sjete jer im nije na pameti ono *na sliku i priliku*. Neobično je samo što nikomu ne pada na pamet pisati i *po prilici* sastavljeno.

Tako nastaje veliko područje nesigurnosti, koja je k tomu kod svakoga ponešto drukčija. Normativno se tu, kako stvari stoje, može presjeći jedino proizvoljno. To nije povoljno jer izaziva nesnalaženje i otpor. No tomu se može doskočiti, ako se temeljnomu pravilu doda drugo: kada se želi izraziti da se koji slijed leksičkih jedinica ikako može osjetiti tako sljubljenim da tvori samo jednu riječ i upravo to

hoće i izraziti, pa se napiše bez razmaka, ni to nije krivo napisano, ako je samo to isticanje sljubljenosti smisleno. Po istom se principu stavljaju zarezi i time istančanje označuje kako se shvaća dano rečenično ustrojstvo.

Nadalje, dva leksema, ako prema drugima tvore izrazitu cjelinu, a ipak nisu do kraja sljubljeni i prvi se ne mijenja prema zahtjevima rečeničnoga ustrojstva, spajaju se crticom u polusloženicu (*Podravka-juha*). Ako se mijenja i prvi dio, nema razloga ne shvaćati ga kao riječ (*čovjek žaba*). Uska povezanost takve apozitivne sintagme pripada tada području frazeologije.

Tako se može srediti to područje pravopisne norme, a da ništa ne bude ni proizvoljno niti prenapeto. Područje nesigurnosti pretvara se u područje smislene slobode. Temeljito pak istraživanje i promišljanje svega toga pokazuje se kao prioritetan zadatak našega jezikoslovlja.

Vijeće je o tome raspravljalo i živahno i plodno i onda oko te argumentacije i zaključka postiglo konsenzus. Sve jasnije se pokazuje da je sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi i stvar stila. Zaključak Vijeća koji tu ostavlja veliku slobodu osobnog izbora nastoji što manje siliti ljude da pišu onako kako upravo ne će i nikomu ne nameće stil koji osjeća kao tuđ.

U istom duhu donijelo je Vijeće i zaključak o pisanju odraza kratkoga jata iza „pokrivenoga *r*“. Poslije pomne rasprave postignut je dalekosežni konsenzus članova Vijeća oko argumentacije i zaključka koje je iznio predsjednik. Iz toga se je konsenzusa isključio samo prof. dr. sc. Ivo Pranjković. Po tome se kao temeljno rješenje nudi pravilo da se iza svakoga pokrivenog *r*, ako se javlja alternacija s ijekavskim izgovorom, može uzimati *je*, i da se to nikomu ne smije ispravljati. Da se, nadalje, i u tom položaju može uzimati *e*, pa se ni to nikomu ne smije ispravljati: Svatko mora naučiti sam birati hoće li pisati neobičnije, ali s produbljenijim odnosom prema jeziku i više u skladu s hrvatskom pravopisnom tradicijom, iako jako zapretanom, ili onako kako mu je običnije, ali i površnije i nebrižnije prema hrvatskoj tradiciji. Treba samo tražiti da se to čini dosljedno, a to će tu reći da se u istom tekstu ista riječ uvijek piše jednako.

Dalje je Vijeće raspravljalo o temeljnim pitanjima leksičke norme. Ako je pravopis najstrože normirano područje standardnoga jezika, nasuprot tomu rječnik mu je najlabavije normiran. Leksička norma i ne može biti sasvim strogo određena već stoga što leksik po sebi nije zatvoren jezični sustav, a i odnosi među njegovim jedinicama gibljivi su i prilagodljivi. Osim toga standardni jezik baš u leksiku pokazuje svoju elastičnost, kojom je dorastao sve novim i nepredvidivo raznolikim zahtjevima komunikacije u nadetničkoj civilizaciji kojoj pripada i kojoj služi u povijesno izrasloj jezičnoj zajednici. U svojem rječniku standardni se jezik osim toga javlja kao baštinik svega književnog jezika kojega je on standardiziran oblik i predstavlja svu dijalekatnu raznolikost koju pokriva svojom standardnosti. Sve to rječničko bogatstvo u standardnom je leksiku prisutno.

Tu bi se moglo učiniti da, ako je to tako, standardne leksičke norme zapravo i nema. To, dakako, nije istina. Tek je standardna leksička norma nešto drukčije naravi nego je ortografska, ortoepska, morfološka, pa i sintaktička. Ona uglavnom ne određuje što je ispravno, a što pogrješno, ne uključuje dakle ili isključuje, nego odabire što će se uzimati kao neutralno, a što kao dodatno izražajno, ne isključujući to time iz standardne porabe.

Tako riječi *postelja* i *postol/postola* bez dvojbe pripadaju hrvatskomu standardnomu jeziku, kako god su bile u nemilosti lektora i jezičnih savjetnika. Kao neutralne i pogodne za tehničku uporabu isticale su se samo riječi *krevet* i *cipela*. No kako je labav taj položaj, dojmljivo sam doživio 1995. u Istri, gdje je u hotelskim prospektima bilo govora o *dvoposteljnim* i *troposteljnim sobama*. Iz dubine istarskoga autentičnog odnosa prema hrvatskomu jeziku zadobila je tu *postelja* status riječi prikladne za neutralnu, tehničku porabu. A meni se to u tom ozračju učinilo ne samo prihvatljivim, nego i prirodnim.

O takvoj naravi statusa standardnosti i neutralnosti, o živoj prisutnosti sve punine hrvatskoga književnog jezika u tome, valja našim lektorima, piscima jezičnih priručnika i osobito leksikografima povesti računa. Trebat će pri tome napustiti isključivu orijentaciju prema rječniku kulturne sfere obilježene planinskim stočarstvom, orijentaciju koja sve do danas prepoznatljivo oblikuje strukovne predodžbe o našoj leksičkoj normi, i prihvatiti leksičko bogatstvo drugih hrvatskih kulturnih ambijenata, kao što su jadranski, panonski i podalpski. Kao što je uz *krevet* već stala *postelja*, tako neka i uz *pramac* stane *prova*, uz *ulica* neka stane *šor*, uz *drug* neka stane *pajdaš*, svako na onom mjestu i u onom svojstvu i statusu koji zadobije jer ne će sve zadobiti jednaki. Poraba standardnoga jezika neka podsjeća na sve to, a ne zatire mu znatan i vrijedan dio. Pokazalo se, uostalom, da se to u hrvatskom jeziku zatrti ne da, da će se prije zatrti sam hrvatski jezik. U rječnicima i drugim priručnicima potrebne su uz natuknice i odgovarajuće statusne oznake i stilističke upute. Treba birati iz punine, ali pri tome i uvijek znati što je što. Odbaciti pak valja svaku tvrdu isključivost. Izbor je riječi opredjeljivanje za izražajne vrijednosti, i to onako kako ih tko osjeća.

Vatroslav se Jagić pišući prikaz Broz-Ivekovićevega rječnika potrudio pomno pregledati koliko je riječi iz djela Ivana Mažuranića, Augusta Šenoa i Mihovila Pavlinovića njime obuhvaćeno. Zaprepastio se nad time koliko ih mnogo tamo nedostaje i zazvonio je na uzbunu. No ondašnja hrvatska jezikoslovna škola potpuno se oglušila na to. Tragovi takva stava još su živo prisutni u shvaćanjima današnjih naših jezikoslovaca o leksičkoj normi, pa i u uputama što o tome dobivaju urednici i lektori. Tu je potreban odlučan zaokret. Ne mogu ti pisci ostati u sjeni kad se određuje leksička norma hrvatskoga standardnog jezika. Tu će biti potrebno nastaviti tamo gdje je Jagić zaorao brazdu. Neprihvatljivi su rječnici hrvatskoga jezika s kojima se ne može čitati Šenoa ili Mažuranić, dakako u izvornom jezičnom liku,

jer drukčije ih i ne treba čitati. A trebat će tu voditi računa i o Gunduliću i Držiću, pa i o Maruliću, da se spomenu samo najveći.

Oko toga se u Vijeću živo raspravljalo. Ta je temeljita i iscrpna rasprava pokazala da je oko temeljnih pitanja leksičke norme uza sve rezerve i zadržke postignut konsenzus oko kriterija po kojima valja ocjenjivati odnos prema leksičkoj normi hrvatskoga standardnog jezika. Otklonjena je svaka isključivost i svaki jednostrani purizam u leksičkoj normi hrvatskoga standardnoga jezika.

Na daljnjoj svojoj sjednici Vijeće je u smislu istoga otklanjanja jednostranoga purizma zaključilo konsenzusom da u standardnom jeziku treba dopuštati nepostojano *e* u osobnim i mjesnim imenima, te u kteticima izvedenim od njih kad potječu iz kajkavskoga narječja i u riječima kao *kepec*, *kepca* i *bogec*, *bokca*, koje zadržavaju kajkavska obilježja i kad se rabe u standardnom jeziku.

Nadalje je Vijeće raspravljalo o pisanju stranih imena i od njih izvedenih pridjeva. Ima pravopisnih pitanja o kojima se doduše zastupaju različita mišljenja, ali se oko njih, kako se jasno pokazalo, ne javljaju zauzeta sporenja. Simboličko im značenje očito nije veliko. Tu je na prvom mjestu pisanje tuđih imena i od njih izvedenih pridjeva. Kako je došlo vrijeme izrađivanja jezičnih priručnika za budućnost, a to znači i ocjenjivanja njihovih rukopisa, dobro je razmotriti i to, te bar načelno nešto i reći o tome.

Pravopisna praksa kakva se tu uvelike ustalila pokazuje da se strana vlastita imena iz jezika koji se služe latinicom u načelu pišu izvorno, dakle onako kao i u tim jezicima. Imena iz jezika koji se ne služe latinicom transkribiraju se. Dakle *Shakespeare* i *Mollière* pišu se izvorno, a isto tako *Plymouth* i *La Rochelle*. Transkribirano se pišu *Ljermontov*, *Čeljabinsk*. Od toga se izuzimaju imena država, ali ne i njihovih dijelova, bez obzira na status. Imena se država pišu pišu u prijevodu ili glasovnoj prilagodbi. Tako *Savezna Republika Njemačka*, *Obala Bjelokosti*, *Francuska*, *Monako*, ali *Hessen*, *Dacota*. Ipak, treba dopustiti i izvorno pisanje imena država, ako bi glasovno prilagođena bila premalo prepoznatljiva. A dijelovi država kojima je ime udomaćeno pišu se u njegovu hrvatskom liku: *Bavarska*, *Lombardija*, *Katalonija*, *Saska*, *Sjeverna Irska*, *Škotska*.

Etnici i ktetici od tuđih imena mjesta pišu se glasovno prilagođeno. Tako *Njujorčanin* i *njujorški* od *New York*, *Lajpcižanin* i *lajpciški* od *Leipzig*. Od toga međutim valja odustati kad takvih pridjeva bude previše i njihov prilagođeni glasovni lik premalo prepoznatljiv ili zahtijeva previše znanja o dalekim i slabo poznatim jezicima. Nikoje načelo, pa ni najopravdanije, ne valja primjenjivati preko granice prave mjere i zdravoga razuma.

Gdje se izvorno pisanje prema tuđem imenskom predlošku pri zapisu jedne riječi u sklonidbi ili tvorbi spaja s izvornim hrvatskim pisanjem najbolje je orijentirati se prema uobičajenom hrvatskom pisanju. Vokativ od imena grada *Leipzig* bit će stoga, ako se upotrijebi, *Leipziže!* Tu slovo *z* u imenskoj osnovi ima njemačku glasovnu vrijednost, a ono pod dijakritičkim znakom, dakako, hrvatsku.

Najskladnije je između glasa *i* i vokala koji slijedi za njim stavljati slovo *j* onako kako se stavlja *i* u hrvatskim riječima. Tako će se muško ime, danas često, u nominativu pisati *Mario*, kao *Radmio*, a u kosim padežima *Marija*. Taj je uzorak već konsenzualno prihvaćen u *radio*, genitiv *radija*, *studio*, genitiv *studija*. To pak što se vokativ od vrlo čestog ženskog imena *Marija* piše *Marijo*, a ne *Mario*, ne dolazi od glasovnog lika, nego od toga što se čuva cjelovitost deklinacijske paradigme po uzoru na imenice kao *galija* ili *nedođija*. Tako je *i* s drugim imenima ženskoga roda na *-ija*, npr. *Slavonijo!* Jednako će se postupati kod imena što se pišu izvorno i završavaju na glas *i* umetati slovo *j* kako bi se umetalo pri pisanju hrvatskih riječi. Tako od *Puccini* genitiv *Puccinija* i posvojni pridjev *Puccinijev*, ili od *Calgary* genitiv *Calgaryja*. Dakako, *i* tu različita glasovna vrijednost istih slova u istoj riječi zahtijeva točno tumačenje. Stoga valja za riječi koje tu mogu slabije upućenima stvarati veće teškoće, kada to traži jasnoća, dopustiti *i* pisanje *s j* ispred *o* i bez *j* ispred drugih vokala. Nakon sadržajne rasprave Vijeće je konsenzualno prihvatilo zaključak u tom smislu.

Na isti način *i* u istom duhu Vijeće se bavilo i drugim pitanjima u vezi s normom hrvatskoga standardnog jezika, sasvim konkretnim i pragmatičnim kao što je ujednačivanje pisanja tuđih imena, a i općenitima, teoretski zanimljivima, bez odgovora na koja nije moguće snalaziti se u jezičnoj pragmatici kao što je način postojanja hrvatskoga jezika. Kraj svega toga Vijeće se bavilo pitanjima javne i službene uporabe hrvatskoga jezika, osobito pravnim i zakonodavnim vidom te problematike. U više se navrata vraćalo na pitanja u vezi s hrvatskim kao jezikom visokoškolske nastave. Raspravljalo je o projektima normativnih tekstova i pitanjima koja su u vezi s hrvatskim standardnim jezikom. Svime je time Vijeće nastojalo biti na visini zadaća koje mu je postavio osnivač. Koliko god tu, naravno, ima mjesta i kritičkim primjedbama, nema dvojbe da je obavljalo velik i koristan posao i da je stvaralo trajne vrijednosti. Ničega takva kao državno ustanovljenog legitimiranog stručnog tijela za hrvatsku jezičnu zajednicu nikada nije postojalo.

Ministar znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske Željko Jovanović ukinuo je 8. svibnja 2012. Vijeće odlukom bez obrazloženja. Tek usput je dao znati da se normom hrvatskoga standardnog jezika trebaju baviti ustanove osnovane za to, kao da je rad Vijeća bio bez ikakva značenja, kao da u Vijeću nisu preko svojih izabranih i odgovornih predstavnika radile upravo te ustanove. A i sam datum odluke o ukidanju Vijeća ne može ne privući pozornost. Je li to ima biti *osmi maj*, Dan Oslobođenja, je li to oslobođenje od norme hrvatskoga standardnog jezika? Ne može misao ne krenuti *i* u tom smjeru, ali je posve jalovo dalje baviti se time. Očito je, međutim, da u tom nijemom ukidanju dolazi do punoga izražaja onakav stav kakav se prepoznaje u pisanju novinara utjecajnih dnevnih listova, kakav se pokazao u tome što je Matica hrvatska izdala pravopisni priručnik, sam po sebi uopće ne loš, koji demonstrativno ignorira zaključke Vijeća.

Kada se Vijeće osnivalo, ministar Primorac rekao je već imenovanom predsjedniku: „Znajte da u Hrvatskoj nema nikoga tko bi u pitanjima hrvatskog standardnog jezika bio iznad Vijeća.“ To nikada nije povučeno. Vijeće je doista kao legitimirano državno stručno tijelo imalo velike ovlasti, ali nije imalo, ja kažem hvala Bogu, nikakve vlasti. Ono je donosilo odluke, ne preporuke, kako su neki rado govorili, krivo ali u svojem smislu, hoteći umanjiti važnost Vijeća koliko su samo mogli, ali na to koliko će tko poštovati te odluke nije Vijeće imalo nikakva utjecaja, pa stoga nema i nikakve odgovornosti za to. A vrijednost njegovih zaključaka lijepo potvrđuje činjenica da je utjecajni dnevni tisak, kako je vrijeme prolazilo, sve više popuštao u svojem frontalnom otklanjanju zaključaka Vijeća. To važnije im je postajalo ukinuti ga.

Koliko je ukidanje Vijeća na korist hrvatskoga književnog jezika, o tome je ministar dužan i javnosti i povijesti vrlo sadržajno i koliko je to god moguće uvjerljivo objašnjenje svoje, do sada nijeme, odluke o ukidanju Vijeća za normu hrvatskoga književnog jezika. Mora uvjeriti da je to zapravo na njegovu korist, a ne na štetu, kako se od prve pokazuje. Ovako ostaje snažan dojam političke samovolje koja je stala na stranu onih koji se nikako nisu slagali s nekim odlukama Vijeća, ali u tim pitanjima nisu u njem mogli dobiti većinu. S time se nisu mirili, niti oni sami, niti oni utjecajni koji su stajali iza njih. Sada s pozicija političke moći dobivaju naknadnu političku zadovoljstinu. Je li to i trijumf, pokazat će budućnost.

O sudbini hrvatskoga jezika i budućoj dogradnji i razvoju njegove norme ne će toliko odlučivati ovakva ili onakva politika, ova ili ona vlast. Odlučivat će hrvatska jezična zajednica i to čemu će se ona sama iz sebe priklanяти. U svim tim pitanjima njezina će biti posljednja.

Sažetak

Radoslav Katičić, sveučilišni profesor u miru, Beč
UDK 811.163.42-26, izvorni znanstveni rad
primljen 22. listopada 2012., prihvaćen za tisak 16. prosinca 2012.

Der aufgelöste beirat für die Norm der kroatischen Standardsprache

In diesem Aufsatz wird der unlängst (8. 5. 2012) aufgelöste Beirat für die Norm der kroatischen Standardsprache beim Ministerium für Wissenschaft, Bildung und Sport der Republik Kroatien beschrieben, sein wirken dargestellt und seine Auflösung durch ministeriellen Beschluss besprochen.